

Elżbieta Trojanowska

wychowawca w MOW w Jaworku

Wpływ turystyki kwalifikowanej na podnoszenie kompetencji społecznych nastolatków w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworku.

• Podstawowe informacje o placówce.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworku jest placówką rewalidacyjno-resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców w wieku 13-18 lat. Obecnie przebywają tu uczniowie szkoły podstawowej, zawodowej i branżowej. Chłopcy pochodzą z biednych, niewydolnych wychowawczo środowisk. Część wychowanków, to osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Jest także grupa chłopców wywodząca się z rodzin zastępczych lub domów dziecka.

Wszyscy zostali skierowani do tej placówki przez Sądy Rodzinne z uwagi na nierealizowanie obowiązku szkolnego i łamanie ogólnie przyjętych norm społecznych. Chłopcy mieszkają w internacie i z reguły rzadko wyjeżdżają do swoich środowisk rodzinnych. Podstawową formą organizacyjną ośrodka jest: w szkole- klasa, w internacie -grupa wychowawcza. Instytucja zobowiązana jest stosować różnorodną ofertę zajęć, po to, by jak najlepiej przygotować wychowanków do samodzielnego i zgodnego z prawem funkcjonowania w rolach społecznych. Dlatego też placówka proponuje chłopcom zajęcia socjoterapeutyczne, logopedyczne, rewalidacyjne, terapeutyczne oraz aktywność w różnorodnych kołach zainteresowań. Oferta MOW ewoluuje, ponieważ jest dostosowywana do potrzeb młodzieży. Placówkę w działaniach wspiera Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym "Jawor", które w ramach pozyskanych środków finansowych organizuje różne formy aktywności dla wychowanków. Tym razem był to projekt „Wodny Świat” realizowany przy wsparciu finansowym Samorządu Województwa Mazowieckiego.

2. Opis potrzeb wskazujących na celowość stosowania turystyki kwalifikowanej w placówce.

Podstawą przystąpienia do realizacji projektu była diagnoza, czyli szczegółowa analiza środowiska Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego (MOW). Odbylałam rozmowę z dyrektorem i losowo wybranymi nauczycielami, dokonałam analizy akt osobowych wychowanków, postanowień sądów rodzinnych, przeprowadziłam wywiad z wybraną grupą wychowawczą. Zaznaczam, że część wychowanków udzieliła odpowiedzi na bazie doświadczeń zdobytych nie tylko w naszej placówce, z uwagi na krótki w niej jeszcze pobyt, ale na podstawie pobytu w poprzednich szkołach. Kolejnym źródłem wiedzy na temat potrzeb tej młodzieży był Raport Ewaluacyjny, sporządzony w grudniu 2015r. Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że:

- Młodzież w warunkach szkolnych korzysta tylko ze standardowych form wycieczek (kino, basen, muzea), ewentualnie z przejażdżek rowerowych.
- Istnieje potrzeba aktywności ruchowej wśród młodzieży spędzającej większość czasu wolnego i szkolnego w pozycji siedzącej.
- Wychowankowie mają trudności i zaległości szkolne. Wysilek intelektualny, jaki trzeba ponieść podczas tradycyjnych wycieczek jest trudny. Poznawanie otoczenia za pomocą emocji, działania, wysiłku fizycznego jest dla tej grupy atrakcyjne.
- Wychowankowie deklarowali, że chcą nabyć umiejętność korzystania ze sprzętu i ekwipunku potrzebnego do realizacji zajęć z wykorzystaniem turystyki kwalifikowanej.
- Chłopców cechują niskie kompetencje społeczne i wysoki poziom agresji.
- Istnieje potrzeba włączenia turystyki kwalifikowanej (aktywnej), jako jednej z metod pracy z wychowankami.

4. Opis metody.

Turystyka kwalifikowana to najwyższa forma turystyki. Do jej uprawiania potrzebny jest specjalistyczny sprzęt oraz kadra posiadająca odpowiednie uprawnienia. Najważniejsza zasada to unikanie rywalizacji sportowej oraz dostosowanie się do zasad postępowania. Podstawowym celem jest zaspokojenie potrzeb ruchu, rozładowanie napięcia emocjonalnego, rehabilitacja społeczna i edukacja ekologiczna. Cel zostanie osiągnięty, kiedy grupa będzie ze sobą współpracować.

My poszczególne zadania realizowaliśmy ze stopniowym zwiększaniem liczby osób w grupach tzn.

- a) jako pierwsze odbyły się rajdy rowerowe, w których grupa liczyła 20 osób i każdy uczestnik odpowiadał za siebie,
- b) następny stopień trudności to 2 spływy kajakowe, podczas których musiały ze sobą współpracować 2-osobowe załogi,
- c) podczas rejsu żeglarskiego załogi były 4-osobowe, więc komunikacja i współdziałanie dotyczyła już większej liczby chłopców.

5. Opis poszczególnych działań.

Na początku wychowankowie wypełnili test kompetencji, z którego wynikało, że grupa charakteryzuje się niskimi kompetencjami społecznymi, zwłaszcza w zakresie komunikacji (słuchanie, negocjowanie,

przekonywanie), rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami, pogodzenia się z przegraną oraz niskim poczuciem sprawczości.

Realizację działań rozpoczęliśmy od **warsztatów udzielania pierwszej pomocy oraz kompletowania ekwipunku**. Istotnym elementem była nauka zabezpieczania rzeczy na wyprawy wodne oraz nauka kompletowania ekwipunku. Chłopcy zrozumieli, że bezsensownym byłoby zabranie ze sobą np 15 pompek, 15 zapasowych dętek i 15 kompletów kluczy. Należało podzielić się obowiązkami tak, by grupa miała potrzebne rzeczy i abyśmy nie wozili ze sobą zbyt dużej ilości bagażu. Uczestnicy zobowiązani byli pamiętać, by zabrać na wyprawę te rzeczy, co do których się zobowiązali.

Kolejnym przedsięwzięciem były dwa, ok. 20 km **rajdy rowerowe**. Na początku eskapady wychowankowie zostali zapoznani z przepisami ruchu drogowego w zakresie poruszania się jednośladem oraz zasad bezpiecznej jazdy. Tutaj każdy indywidualnie odpowiadał za siebie, mimo tego, że wszyscy tworzyli grupę. Poszczególne osoby we własnym tempie pokonywały trasę rajdu.

Trzecim elementem przedsięwzięcia były **splywy kajakowe**. Tym razem większy stopień trudności, ponieważ wychowankowie dobrani zostali w pary. Pływanie kajakiem nie jest umiejętnością skomplikowaną, pod warunkiem, że sternik i załogant współpracują ze sobą. Dwie osoby tworzą podstawową grupę społeczną i tylko właściwa komunikacja między nimi przynosi sukces, czyli dopłynięcie do mety. Pojawiały się trudności, zwątpienie, zmęczenie, ale na rzece nie wolno wychodzić z kajaka. Trzeba po prostu porzucić emocje i współpracować ze sobą. Na ostateczne rezultaty, czyli dopłynięcie do mety, składają się sukcesy poszczególnych załóg. Splywy kajakowe uczą współpracy w najmniejszej grupie społecznej, czyli w parze.

Ostatnim elementem projektu był **2-dniowy rejs żeglarski** z noclegiem na jachcie. Tym razem chłopcy dobrani byli nie w pary, a w zespoły 4-osobowe. Każda grupa spędziła dwa dni i jedną noc na jachcie. Na ląd schodziliśmy tylko na posiłki. Uczestnicy przenieśli się w żeglarski świat, zasiedli za sterami. Wychowankowie otrzymywali zadania do wykonania (np wiązanie węzłów, nawigowanie, czytanie wody itp). Chłopcy doskonalili współpracę w 4-osobowej grupie. Każdy z członków załogi czuwał nad tym, by inni także wykonali powierzoną pracę. Tutaj do sukcesu, czyli do osiągnięcia mety, potrzebna była współpraca i komunikacja aż 4 osób. Należało ocenić własne siły oraz siły trzech pozostałych członków załogi. Tym razem, podobnie jak podczas splywu kajakowego, nie można przecież opuścić jachtu na środku jeziora. Trzeba było zwyczajnie współpracować, a nie było to łatwe, chociażby z powodu zbyt małej przestrzeni. Obserwowaliśmy mniej sytuacji trudnych, a więcej motywujących do wysiłku i pracy.

• Opis rezultatów zastosowania turystyki aktywnej.

Realizacja zadania trwała 3 miesiące: czerwiec, wrzesień i październik. Objęta była monitoringiem składającym

się z testu kompetencji, obserwacji, rozmów, fotooceny. Dla mnie natomiast najważniejszym było badanie wpływu turystyki na zachowania wychowanków tj. uchwycenie trwałych zmian. Badanie to przeprowadziłam 2 tygodnie po realizacji ostatniego zadania. Na podstawie w/w metod badawczych stwierdzam, że:

1. Nastąpiła aktywizacja młodzieży do uprawiania różnych form turystyki kwalifikowanej, poprzez rozwój zainteresowań w tym kierunku.
2. Wskazane zostały ciekawe formy spędzania czasu wolnego, jako alternatywa dla nudy i siedzącego trybu życia. Zajęcia były źródłem satysfakcji, pozytywnych przeżyć, mnóstwa doznań zmysłowych, sprawiły wiele radości. To z kolei przyczyniło się do eliminowania poczucia słabości u niektórych chłopców i, co podkreślali badani, wzrostu odporności psychicznej.
3. Turystyka aktywna to znakomite narzędzie do stymulowania rozwoju osobistego młodych ludzi. Sama perspektywa udziału w zajęciach była motywatorem, ponieważ ofertę skierowałam do 50% wychowanków. Realizacja projektu przyczyniła się do wzrostu kompetencji społecznych beneficjentów, np. organizowania własnego czasu wolnego, poczucia odpowiedzialności za innych. Chłopcy zauważyli u siebie wzrost umiejętności interpersonalnych, zwiększył się stopień zintegrowania grupy.
4. Przeżycia emocjonalne wynikające ze współdziałania, sukcesy indywidualne i grupowe przyczyniły się do wzrostu uspołecznienia młodych ludzi. Współpracując w grupie (kajak, jacht) chłopcy bardzo skupiali się na wykonywanej pracy i na trafności podejmowanych decyzji. Zależało im na właściwym przewidywaniu konsekwencji swoich czynów.
5. Wychowankowie nabyli lub udoskonaliли umiejętności korzystania ze specjalnego sprzętu i ekwipunku właściwego dla takich form turystyki kwalifikowanej jak: turystyka rowerowa, kajakowa, żeglarska. Umiejętności te przyczyniają się m.in. do wzrostu pozycji socjometrycznej w grupie podczas realizacji tego typu aktywności w przyszłości.
6. Chłopcy wykorzystywali do celów turystycznych nieznane dotąd im aplikacje i funkcje w swoich telefonach komórkowych (nawigacja, krokomierz).
7. Podczas realizacji zadań nie dochodziło do zachowań nieakceptowanych społecznie, w tym do agresji słownej i fizycznej. Chłopcy lepiej radzili sobie ze stresem. Dostosowali się do zasad zachowania i reguł postępowania ustalonych na początku współpracy, bo jak twierdzą "woda uczy pokory". Za pomocą turystyki aktywnej możemy zatem wzmacniać mechanizmy kontroli u naszych podopiecznych.
8. Poprawie uległy relacje interpersonalne. Zainicjowany został proces pozytywnych zmian w zachowaniu.
9. Do sukcesu przyczynił się fakt, że działania prowadzone były w warunkach pozaszkolnych i naturalnych. Bezpośredni kontakt z przyrodą wpływał kojąco i relaksująco. Warunki te sprzyjały zbliżeniu się wychowanków

do wychowawcy.

10. Turystyka aktywna to korzyści psychofizyczne dla organizmu: obniżenie napięcia fizycznego i psychicznego, redukcja lęku, ogólna poprawa samopoczucia.

11. Nie bez znaczenia był fakt, że wychowankowie brali udział w nowoczesnych, by nie powiedzieć prestiżowych, formach spędzania czasu. Zajęcia były zatem bardzo atrakcyjne.

Reasumując:

wykorzystanie różnych form turystyki kwalifikowanej (aktywnej) w pracy z młodzieżą przynosi korzyści w wymiarze wychowawczym, dydaktycznym, zdrowotnym i poznawczym. To znakomita metoda terapii grupowej, celem której jest kształtowanie postaw społecznych i osobowości młodego człowieka.

Rady i uwagi związane z zastosowaniem turystyki kwalifikowanej w innych placówkach:

1. Kierownikiem wycieczki szkolnej oferującej formy turystyki aktywnej może być osoba, która posiada uprawnienia przewodnika turystycznego, przodownika lub instruktora turystyki kwalifikowanej lub pilota wycieczek. W przypadku spływów kajakowych czy rejsów żeglarskich, w przedsięwzięciu zobowiązany jest brać udział także ratownik.
2. W trakcie eskapady należy stosować przerwy kondycyjne.
3. Organizator zobowiązany jest sprawdzić, czy polisa ubezpieczeniowa obejmuje formy turystyki kwalifikowanej. Jeśli nie, należy wykupić dodatkowe ubezpieczenie.
4. Koniecznym jest systematyczne nawadnianie organizmu przez uczestników wyprawy, zatem trzeba zaopatrzyć się w wodę pitną (3-3,5l na osobę).
5. W wypożyczalni kajaków należy dopilnować by spakowano nam sprzęt ratunkowy (właściciele wypożyczalni często zapominają przekazać go klientom).
6. Warunkiem sukcesu jest zastosowanie różnorodnych elementów krajoznawczych podczas tego typu przedsięwzięć oraz unikanie (wręcz zakaz) stosowania przez młodzież brawury.